

«HVAD JORDEN GJEMMER, VET INGEN»

DRØMMEN OM EN NORSK UTGRAVNING I EGYPT
ANNO 1938

DAVID GRIMALDI OG ANASTASIA MARAVELA

πλείστα θωμάσια ἔχει ἢ ἡ ἄλλη πᾶσα γῆ
καὶ ἔργα λόγου μέζω παρέχεται πρὸς πᾶσαν χώραν.
[Egypt] byr på flere underverker enn hele resten av verden,
og kan oppvise mer nevneverdige byggverk enn noe annet land.

Herodot 2.35

I. En søknad ved Leiv Amundsen og Samson Eitrem i Papyrussamlingens historiske arkiv

Det gamle Egypt fascinerer alltid. Det er denne fascinasjonen, i kombinasjon med den egyptiske sandens eksepsjonelle bevaringsforhold, som gjør at vi nå står igjen med en uforlignelig rik samling med tekst og ting. Men det er også på bakgrunn av denne fascinasjonen at Egypt, særlig gjennom deler av det 19. og 20. århundre, utviklet seg til nærmest en slagmark for kolonialistiske krefters instrumentalisering av egyptisk arv til egne formål. Stormakter som Frankrike, Tyskland, England og senere USA, men også mindre nasjoner som vårt naboland Sverige, ledet ekspedisjoner i håp om å bringe hjem sine egne «vidunderlige ting.» Men så langt kom derimot aldri Norge.

Vi presenterer her et sammensatt dokument fra det historiske arkivet til Universitetsbiblioteket i Oslos papyrussamling som viser et forsøk i norsk papyrologi og arkeologis historie på å møte en slik ambisjon. Det dreier seg om et utkast til en søknad samt to budsjettutkast innsendt av samlingens papyrologer Leiv Amundsen og Samson Eitrem til Statens forskningsfond høsten 1938.¹ I søknaden blir det bedt om midler til å iverksette en norskledet utgravning ved den egyptiske landsbyen Medinet Madi,² der en italiensk arkeologisk undersøkelse hadde pågått allerede siden 1935 og hadde avdekket viktige funn. Vi skal også se hvordan søknadsutkastet gir et innblikk i de endrete rammene for institusjonell og akademisk virksomhet i tiden før Den andre verdenskrig.

Leiv Amundsen under feltarbeid i Egypt på 1920-tallet. Foto: Kelsey Museum of Archaeology

1. Eitrem og Amundsens foretrukne betegnelse; det offisielle navnet var Det vitenskapelige forskningsfond av 1919. Dokumentets deler er tilgjengelig digitalt, i likhet med andre dokumenter fra samlingens historiske arkiv: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-569545>
2. Landsbyen ligger sørvest i oasen Fayyum på grense til ørkenen, og har vært kalt slik siden den arabiske erobringen i det 7. århundre evt. I faraoenes tid het det Dja, mens navnet Narmouthis er belagt fra den hellenistiske perioden til senantikken.

Dokumentet vi publiserer nedenfor er et utkast til selve søknaden som ble levert inn den 5. september 1938, men som vi ikke har kunnet spore opp i Forskningsfondets arkiv. Siden utkastet dateres «september 1938» er det sannsynligvis skrevet i løpet av de første dagene av september måned. Søknadens hovedtekst og to forslag til budsjett er skrevet i Leiv Amundsens karakteristiske sirlige skrift, mens Samson Eitrem har lagt til rettelser over linjen samt tilføyelser i margene med blyant.

II. Søknadsteksten og de tilhørende budsjettene

Nedenfor oppgir vi selve søknadsteksten og to utkast til budsjett. Delene av teksten i rette typer hører til det første utkastet, skrevet av Leiv Amundsen, mens sekvensene i kursiv representerer Eitrems tilføyelser med blyant. Etter transkripsjonen av dokumentene presenterer vi vår analyse og kontekstualisering av denne søknaden som ble levert i en skjebnesvanger tid i verdenshistorien.

(a) Søknadstekst

Til

Styret for Statens forskningsfond

Undertegnede søker herved om en *første* bevilgning på kr. 22 000 i fem³ år *av et samlet budgett på ca kr. 80 000* til en norsk arkeologisk ekspedisjon med det formål å utgrave ruinfeltet Medinet Madi i Egypt. *Utgravningen beregnes foreløbig til å ta ca. 4 à 5 år.*

Medinet Madi ligger noe syd for den store oase Faijûm, som grenser til Nildalen på vestsiden, omkring 60 kilometer sydvest for Cairo. Ruinfeltet er et av de mange som omkranser Faijûm i ørkenranden. I oldtiden lå disse randbyene omgitt av dyrket mark; men i de økonomiske nedgangstider forfalt kanalsystemet, og ørkensanden dekket de gamle kulturområder. De fleste av disse ruinfelter er forsvunnet i løpet av de tre-fire siste menneskealdre, da bøndene inne i Faijumdistriktet har funnet det lønnsomt å hente jord fra dem til å gjødsle sine marker med. Medinet Madi er et av de få som ennå har ubørte områder.

Stedets navn i gresk-romersk tid er velkjent fra papyrustekster som er kommet for dagen ellers i distriktet; det het Ibiôn Eikosipentarourôn. Ruinhaugene viser at byen bestod av to skilte deler. Den ene av disse holder en

3. Amundsen over linjen: *tre?*

italiensk ekspedisjon på å undersøke under ledelse av den kjente arkeolog A. Vogliano. Utgravningene her har allerede gitt gode resultater. Det viser seg at bebyggelsen på stedet er meget gammel. Der er kommet fund for dagen ikke bare fra den klassiske oldtid – især rike samlinger av greske papyri – men også fra Egypts gamle, nasjonale storhetstid; til og med paleolittiske redskaper er funnet på stedet. Det kan nevnes at området også har stor interesse for geologer og paleontologer.

Vårt forslag er å sette igang en undersøkelse av den vestre bydel, som ligger utenfor italienernes konsesjon. Det urørte ruinfelt samler seg om et Isis-tempel, som det er naturlig å gjøre til utgangspunkt for undersøkelsen. Hva jorden gjemmer, vet ingen. Men man må ha lov til å tro at forholdene i denne del av byen ligger an på noenlunde samme måte som i Østbyen, hvor italienerne har arbeidet med slikt held.

For å sikre en forsvarlig utforskning av et representativt område vil det neppe være forsvarlig å planlegge en kortere arbeidstid enn fem⁴ år med en gravesesong på 6⁵ uker pr. år. Den videnskapelige stab tenkes å bestå av tre mann: undertegnede L.A. [dvs. Leiv Amundsen], som har to års praktisk erfaring fra lignende arbeide som deltager i University of Michigans Archaeological Expedition to the Near East⁶ i årene 1927-29; konservator magister Sverre Marstrander fra Oldsaksamlingen; og som *ynge egyptolog vi har tenkt å knytte til en eventuell ekspedisjon* dr. Hölscher,⁷ (*Göttingen – norsk mor*) og *eventuelt andre. Nogen henvendelse til danske eller svenske videnskapsmenn er ennå ikke gjort. Et samarbeid med det franske orientalske institutt – i likhet med den fellesutgravning som franskmenn og polakker nu foretar i Edfu – kan også overveies.*

I de uker gravningen står på, vil det være nødvendig å ha omkring 100 mann i arbeide. *Disse kan ennå fåes for en meget lav betaling – om noen aar vil den sikkert ligge høiere.* Et detaljert budget satt opp efter opplysninger, som velvilig er meddelt av professor Vogliano, viser at de årlige omkostninger som trenges til å sette i verk en plan som den skisserte, vil dreie sig om kr. 30 000,–

Norge har hittil tatt liten del i det internasjonale arbeid for å bringe nytt materiale til studiet av oldtidskulturen både i den nære og fjerne Orient, hvor all europeisk civilisasjon har dype røtter. Vår innsats er adskillig mindre enn våre nabolands.⁸ *Vårt Universitet har erhvervet en ikke ubetydelig samling av greske papyrer ved kjøp hos antikvitethandlere og bønder i Egypten. Denne samling*

4. Amundsen over linjen: *tre?*

5. Eitrem over linjen: *8?*

6. Her retter vi søknadens «Near Egypt» som er en åpenbar foreglemmelse.

7. *og som ... dr. Hölscher:* Amundsen skrev: *og som erfaren egyptolog, dr. Hölscher, München*

8. Blant flere rettelsener har Amundsen i fortsettelsen skrevet, men satt strek over igjen: *Alle europeiske nasjoner regner det for en oppgave å bidra ...*

er under utgivelse av undertegnede og nyerehvervelser vil finne sin selvskrevede plass i de kommende bind. En utgraving vil etter all sannsynlighet resultere i nyfunn av papyrer (muligens også koptiske og arabiske) – disse vil av den egyptiske regjering bli overlatt norske videnskapsmenn til utgivelse – men en utgraving må også sette sig helt arkeologiske mål (paleolitiske og paleontologiske funn må også sikkert kunne påregnes). Hele utgravningsfeltet må etter hvert også kartlegges. Det byr sig nu en leilighet – kanskje en av de siste – til i noen mon å rette på dette forhold, som det synes uten at det kreves uoverkommelige summer. Det er derfor vårt håp at Statens forskningsfond vil gjøre sitt til at planen kan realiseres. Andragender om licens til utgravninger innleveres hvert år før 1. november til den egyptiske regjering.

Oslo, september 1938
Ærbødigst

(b) Et første budsjettutkast, skrevet i svart blekk

Foreløbig overslag over utgifter ved en utgravningssaison i Egypt. Opsatt med alle mulige forbehold.

	kr.
Reise til Cairo, tur-retur, 2 personer Oslo – Cairo	
1 person München – Cairo	
Ophold i Egypt for tre personer i tre måneder	
Hus for ekspedisjonen	5000,-
Innredning	1000,-
Transport mellom Cairo og Medinet Madi (med jernbane til Faijum)	160,-
Leie av bil for tilførsler fra Faijum til leiren	
Bensinutgifter	
Anlegg av trallebane til å skaffe bort sand	3000,-
Arbeidslønn til de innfødte utgravere (100 mann i 10 uker)	6000,-
Tillegg for fund (baksjiss)	200,-
Vektore for utgravningsfelt og hus	300,-
Utstyr, fotografisaker &c., materialer til opmåling, planer &c.	
Emballage	
Apothekerverer	200,-
	22 000
	oph(old)
	1600,-
	<u>17 460</u>
	foto
	500,-
	4540
	bil
	1500,-

bens(in)	500,-
emb.	200,-
div.	340,-

(c) Et annet budsjettutkast, skrevet med blyant på separat ark

Medinet Madi (—2 komer)⁹ Ansøkn(ing) til Service des antiquités
 Ibion Eikosipentarouron beg(ynnelse) av mai og beg(ynnelse) av nov(ember)

Palaeolith.	Jan.-Juni	
Palaeontol.		
Baksjisj til finnerne fra Vogliano	10 £	200 kr.
Hus	250 -	50000,- (sic) ¹⁰
Innreding	50 -	1000,-
Bil	80 £ måned	1600,-
	30 £ benzin måneden	600,-
Trallebane	150 £	3000,-
2 φύλακες ¹¹	5 £ måneden	100,-
100 arbeidere	120 £ «	2400,-
	(i 10 uker 300 £)	6000,-
Fotograf		
Transport til Cairo, 2gg. (= ganger), tils(ammen)	8 £	160,-
Apothek	10 £	200,-
Alt ang. kart &c.		

III. Hvorfor var Amundsen og Eitrem interessert i Medinet Madi?

Siden 1935 hadde tempelkomplekset i Medinet Madi vært under utgravning av et italiensk team fra Universitetet i Milano under ledelse av papyrologen og amatørarkeologen Achille Vogliano (1881–1953). Funnene som ble beskrevet i Voglianos utgitte rapporter var betydelige.¹² Det viste seg nemlig at hovedtempelet i Narmouthis, som var viet fruktbarhetsgud-

9. *Kom* er arabisk for «haug» og blir ofte brukt i beskrivelsen av egyptiske ørkenlandskap. Medinet Madi består av to «hauger»: Kom Medinet Madi og Kom Madi. Se Davoli 1998, s. 223.

10. Jf. pris for losji foreslått i det første budsjettforslaget.

11. Gresk for «vakter».

12. Vogliano 1936, 1937, 1938a, 1938b. Se også de senere rapportene Vogliano 1939 og 1942 samt oversiktsverkene Galazzi og Lehnus 2003, og Bresciani og Giammarusti 2015.

Samson Eitrem ca. 1935. Foto: Oslo Bymuseum

innen Renenutet (på gresk kalt Hermouthis), var grunnlagt av selveste Amenemhat 3. (ca. 1818–1770 fvt.), som var farao under én av Det gamle Egypts mest stabile perioder, og som sto i spissen for et dreneringsprosjekt som forvandlet Fayum fra en sump til en fruktbar oase. Enda mer interessant fra en klassisk filologs ståsted var de mange funn fra hellenistisk tid som vitnet om at den gresktalende eliten hadde fattet interesse for kulten til Isis-Hermouthis i Narmouthis. Voglianos utgravninger brakte for dagen en rekke greskspråklige innskrifter, som var viet guddommen, og som gir informasjon om en større utvidelse av tempelkomplekset sent i det andre og tidlig i det første århundre fvt.¹³ I 95 fvt. ble det lagt til et åpent inngangsparti (av Vogliano betegnet ‘vestibyle’) foran helligdommens indre, og en gang i den siste regjeringssperioden til Ptolemaios 9. Soter (også kalt Lathyros), dvs. 88-80 fvt., dediserte en ellers ukjent person ved navn Isidoros fire greske hymner til Isis-Hermouthis og til gudene som ble tilbedt sammen med henne i Narmouthis.¹⁴ Hymnene – to i heksameter og to i elegisk versemål – ble risset inn i de to pilarene som flankerte inngangsportalen til vestibylen. Isidoros’ signatur ble lagt til under hvert dikt – noe som er høyst uvanlig i både gresk og egyptisk sammenheng. Dette sjeldne funnet ble avdekket i løpet av Voglianos første utgravningssesong, og tekstene ble utgitt allerede i hans første utgravningsrapport fra Narmouthis.¹⁵ Et annet viktig tekstlig

13. Lougovaya 2015.

14. De var krokodilleguden Sobek/Souchos, som ble tilbedt som Renenutets/Hermouthis ektemann, en ellers ukjent gud ved navn Ankhoes, som ble dyrket som gudinnens sønn, og tempelets grunnlegger Amenemhat, som ble dyrket i hele Fayum med navnet Porramanres (Faraomanres/Marres).

15. Vogliano 1936, ss. 27–51.

funn, som i sin tid var avgjørende for Voglianos beslutning om å grave i Medinet Madi, var av syv sentrale og tidlig daterte manikeiske kodekser.¹⁶ Egyptiske arbeidere sies å ha funnet disse i en trekiste som lå i et lite hus i Medinet Madi, antakeligvis i 1929, før de ble spredt og endte opp i hendene på flere antikvitetshandlere. Det var koptologen Carl Schmidt som først ble klar over funnet, men i løpet av den tiden det tok ham å få tak i tillatelse og midler til innkjøp, hadde forretningsmann og samler Chester Beatty rukket å kjøpe omtrent halvparten av de bruddstykkene som nå lå ute på markedet.¹⁷

Det er særlig disse to funnene, altså Isis-hymnene og de manikeiske kodeksene, som vil ha oppmuntret Eitrem og Amundsen til å velge seg ut nettopp Medinet Madi som mål for sin ekspedisjon. Voglianos rike funn synliggjorde det som de to norske papyrologene påpeker i sin søknad, nemlig at Medinet Madi hadde forblitt relativt uberørt av de egyptiske bøndernes søken etter gjødsel for sine åkrer. Behovet for slik gjødsel (gjerne kalt *sebakh*) hadde ført, særlig under den første verdenskrig, da kunstgjødsel ble mangelvare i Egypt, til ødeleggelse av mange ruinbyer fra antikken og følgelig til salg av papyrer som ble funnet der via antikvitetshandlere. Slike rike funn hadde begynt å bli en sjelden forekomst i 1938 da få antikke ruinfelt nå forble uplyndret, og papyri på antikvitetmarkedet var blitt sjeldnere og dyrere enn før.¹⁸

IV. Hva blir vektlagt i søknaden?

Selv om vi ikke har vært i stand til å finne igjen den endelige søknaden, hverken i Riksarkivet eller i Papyrussamlingens historiske arkiv, er det heldig at det håndskrevne utkastet har blitt bevart; det gir oss nemlig informasjon om Eitrems og Amundsens samarbeid, og om selve prosessen med å skulle utarbeide en endelig søknadstekst. Gjennom Amundsens brødtekst og Eitrems endringsforslag får vi et innblikk i hva de mente det var viktigst å vektlegge i håp om å få bevilget midler til en utgravning i Egypt, og slik får vi også innsikt i deres vitenskapelige interesser og prioriteringer. Det er i

16. Vogliano 1936, s. 2; Provenzali 2017, s. 121.

17. Resultatet av en sammensatt ervervelshistorikk er at tekstene nå ligger spredt over to samlinger: Chester Beatty-biblioteket i Dublin og papyrussamlingen i Berlin. Se Gardner and Lieu 1996, 148–154, og Robinson 2014.

18. Om bakgrunnen for funnene og rollen til søken etter *sebakh*, se Davoli 2015.

all hovedsak økonomiske, vitenskapelige og nasjonale forhold som blir vektlagt.

Eitrem og Amundsen hadde i utgangspunktet en vanskelig oppgave med å overtale Forskningsfondet til å innvilge dem denne forholdsvis dyre søknaden. Ettersom midlene som var satt av til Den humanistiske avdelings søknader lå i overkant av 30 000 kr, var det i og for seg dristig å skulle søke «om en første bevilgning på kr. 22 000 i fem¹⁹ år av et samlet budgett på ca kr. 80 000 ...» Men en fullskala arkeologisk utgravning i utlandet er og blir et ambisiøst prosjekt som krever solid finansiering. Budsjettet som de la ved søknaden, baserte seg på opplysninger som de fikk «velvillig [...] meddelt av professor Vogliano». Dermed styrket våre papyrologer og håpefulle arkeologer sin søknad ved at de hentet inn troverdige opplysninger fra en annen forsker som hadde gravd i Narmouthis i flere år. I tillegg viser redigeringsprosessen hvordan de jobber for å presse ned de antatte kostnadene. Amundsen selv foreslår en reduksjon av antall utgravnings-sesonger til tre istedenfor fem, samtidig som at Eitrem foreslår å øke lengden på sesongen for å kompensere for tapt tid. De to beløpene som er nevnt i søknaden, det vil si de årlige omkostningene basert på Voglianos budsjett (30 000 kr) og beløpet de søker om (22 000 kr), stemmer ikke overens; de var altså ikke villige til å søke om hele det beløpet de hadde behov for i én og samme omgang. Det er nemlig all grunn til å tro at Eitrem og Amundsen, med sin samlede fartstid på universitetet, satt inne med en omtrentlig idé om størrelsen på potten de konkurrerte om. I søknadens konkluderende avsnitt ser vi en rekke utstrøknede ord, tilføyelser og omformuleringer som viser hvordan Amundsen har strevd med å formulere sitt siste poeng, nemlig hvor lave de antatte kostnadene egentlig var sammenlignet med verdien en slik ekspedisjon ville ha for vitenskapen og for Norge.

Når det gjelder utgravningens vitenskapelige verdi er det verdt å minne leserne på at Eitrem og Amundsen først og fremst var klassisk-filologer og papyrologer som utøvet sin forskningsvirksomhet gjennom nærlesing av tekstlige kilder. Det er dermed ikke overraskende at hovedinteressen deres lå i å grave frem nye papyri til videre forskning. Vi har allerede sett hvordan man i Medinet Madi grov frem Isidoros' fire hymner i tillegg til en rekke papyri som inkluderte et arkiv med sentrale manikeiske tekster. Vi vet også at det i 1938 var blitt både vanskeligere og dyrere å få tak i betydningsfulle

19. Amundsen over linjen: *tre?*

papyrusfragmenter gjennom antikvitetshandlere, slik at en vitenskapelig utgravning av et relativt uberørt område som også allerede hadde båret frukter, var et logisk og veloverveid neste steg i Oslosamlingens virksomhet. Både Amundsen og Eitrem legger altså opp til at et hovedmål ved utgravningen blir oppdagelsen av papyri som «av den egyptiske regjering vil bli overlatt norske vitenskapsmenn til utgivelse» (Eitrem). Men i tillegg til den uttalte interessen for papyri, var de begge klar over at en ekte arkeologisk utgravning måtte ta høyde for hele kildeomfanget som måtte dukke opp på et arkeologisk felt, inkludert «paleolittiske og paleontologiske funn». Og dersom en vitenskapelig utgravning skulle kunne leve opp til slike ambisjoner, måtte den allerede i utgangspunktet ha klart for seg hvilke vitenskapelige spørsmål den skulle kunne svare på ved «også [å] sette sig helt arkeologiske mål» (Eitrem). En slik holdning til kildematerialet var både strategisk og faglig riktig med tanke på å bli tatt på alvor av de som skulle behandle søknaden. Styret i Forskningsfondets humanistiske avdeling besto av store akademiske navn som Haakon Shetelig, én av Norges fremste arkeologer, Sigmund Mowinckel, Jacob S. Worm-Müller og Edgar B. Schieldrop. Med en slik komité ville det være vanskelig å slippe unna med en overflatisk betraktning av vitenskapelige spørsmål og et snevert syn på kildematerialets bruksområder.²⁰

Tar man så en titt på listen over de 17 prosjektene som fikk bevilget midler i Forskningsfondets humanistiske avdelings møte den 26. november 1938,²¹ var det kun ett som man vanskelig kunne koble opp mot norske eller i det minste nordiske forhold, nemlig Hans Peter L'Oranges «undersøkelser av den lokalt bestemte stensulptur i Middelhavslandene under folkevandringstiden». Tre prosjekter beskrives uten geografiske betegnelser, men var av en slik generell art at man kan argumentere for deres allmenngyldighet.²² Og to prosjekter var rettet mot geografiske områder med uttalte

20. Se Davoli 1998, s. 27–28, om konsekvensene av mangelfulle arkeologiske utgravninger i Fayum-området, et resultat av et kulturhistorisk tunnelsyn som ofret arkeologisk kontekst til fordel for ervervelsen av tekst og vakre ting.

21. Se protokollen for møtet av Styret for den humanistiske avdeling av Det videnskapelige forskningsfond av 1919, som fant sted d. 26. november 1938 (Riksarkivet, RA-S-2907/A/L0003) og Forskningsfondets rapport til Stortinget, datert 28. januar 1939 (Riksarkivet, RA-S-2907/B/L0009).

22. Dette gjelder Lorentz Eckhoffs «utarbeidelse av 2. bind av verket 'De tre kulturformer'», Ingjald Nissens «arbeid om de psykologisk-moralske problemer» og Sigurd Østremms «undersøkelse av de moderne sammenslutningers rett».

Medinet Madi i dag. Foto: Einsamer Schütze, Wikimedia.

kulturelle og historiske forbindelser til Norden.²³ For å bøte på en tilsynelatende mangel på forbindelse med nordiske forhold, var Eitrem og Amundsen opptatt av å fremheve hvilke nasjonale interesser en slik ekspedisjon skulle kunne imøtekomme. Også Eitrem vektlegger nasjonale forhold, der hans tilføyelser blant annet går ut på sammensetningen av det norske utgravningslaget. Dette skulle bestå av Amundsen selv, som hadde praktisk erfaring som deltaker på Universitetet i Michigans utgravning i Karanis i 1927–1929, konservator i Oldsaksamlingen Sverre Marstrander, og Wilhelm Hölscher, som var egyptolog ved Universitetet i Göttingen.²⁴

23. Herunder professor Oluf Kolsruds «arkivundersøkelser i Skottland og England vedrørende Mans, Suderøyenes og Orknøyenes kirkehistorie», og «forberedelse (ved C. Marstrander) av en samlet utgave av det litterære (keltiske) materiale til vikingetidens historie på de britiske øyene».

24. Wilhelm Hölscher (1912–1943) var sønn av tyske Gustav Hölscher (1877–1955), professor i gammeltestamentstudier, og norske Borghild Gjessing (1882–1930). I tillegg til Wilhelm fikk de sønnen Uvo Hölscher (1914–1997), som gjorde karriere i klassisk filologi. Se *Neue Deutsche Biographie* 9 (1972), s. 334. Gustav Hölschers bror, også kalt Uvo (1878–1963), ledet Universitetet i Chicagos utgravning i Medinet Habu mellom 1924 og 1934. Se hans utgravningsrapporter, for eksempel *Oriental Institute Publications* 21 (1934).

Når det gjelder sistnevnte legger Eitrem til at han har norsk mor, et poeng han åpenbart har ment skulle kunne hjelpe med å overtale komitéen.²⁵ I søknadens mest retoriske avsnitt minner Amundsen om at Norge i aller høyeste grad hadde vært fraværende fra det internasjonale bidrag til forskning på «oldtidskulturen, hvor all europeisk civilisasjon har dype røtter». Her skildrer han den foreslåtte utgravningen ikke bare som et positivt norsk forskningsbidrag, men også som et forsøk på å rette opp i en mangel i norsk forskningshistorie beskrevet som «en leilighet – kanskje en av de siste – til i noen mon å rette på dette forhold.» Han konkluderer med en appell til Statens forskningsfond om at de «vil gjøre sitt til at planen kan realiseres».

Som vi nå har sett forteller et søknadsutkast enda mer enn et renskrevet dokument om den balansegangen Eitrem og Amundsen måtte gå mellom å fremheve egne vitenskapelige interesser og prioriteringer, og å ta høyde for de føringer som ble lagt av universitetet og nasjonen. Siden en søknad har til hensikt å overbevise et bestemt publikum, gir den ikke bare innsikt i det som opptok forskerne direkte, men også i det de må ha trodd opptok søknadsbehandlerne. I ettertid kan det virke overraskende at man i en såpass ambisiøs søknad ikke så mye som nevner de vanskelige politiske og økonomiske forholdene som preget førkrigstiden, og i kombinasjon med den høye summen de søkte om, fremstår det nesten naivt å tro at den skulle kunne bli innvilget.²⁶ Fra Eitrem og Amundsens ståsted, det vil si utenfor etterpåklokskapens klare lys, fremstår det som et håp om at i det minste forskningen skulle kunne fortsette sin vante gang.

V. Utfallet

Som allerede nevnt, ble søknaden innlevert den 5. september 1938. I Forskningsfondets journal er den oppført som nummer 718. Journalføreren oppsummerer søknadens innhold som følger: «22 000 kr som første bevilgning på 80 000 kr til utgravning av ruinfeltet Medinet Madi i Egypt».²⁷ Ordlyden

25. Eitrem retter også Amundsens beskrivelse av dr. Hölscher fra «erfaren» til «yngre», uten at det er åpenbart hvorfor.

26. Allerede i 1935, i en søknad til Statens forskningsfond om midler til innkjøp av papyri, beskrev Eitrem «de ekstraordinære forhold baade i Amerika og mange land i Europa.» Se dokument UiO/Pap/Ark-Fa/L0001/0003/33 i det historiske arkivet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-560103>

27. Riksarkivet, RA-S-2907/C/L0014, årstall 1938, nr. 718.

er i overenstemmelse med Eitrems endringsforslag i inngangssetningen av Amundsens versjon. Det kan tyde på at Eitrems øvrige forslag også ble tatt til følge i den endelige versjonen. Dette er en hypotese, siden søknaden ikke er bevart i Forskningsfondets kartotek over søkere.²⁸ Vi antar derfor at den ble returnert til søkerne med avslagsbrevet. Avslaget rapporteres ikke i protokollen for møtet av Styret for den humanistiske avdeling av Det videnskapelige forskningsfond av 1919, som fant sted den 26. november 1938 og bestemte hvilke søknader som skulle innvilges.²⁹ Utfallet er kort omtalt i Forskningsfondets rapport til Stortinget d. 28. januar 1939, der det etter listen over de innvilgete søknadene står kort og tørt (ss. 3–4): «Der var ennvidere kommet andragender fra (...) dosent Leiv Amundsen og professor Samson Eitrem (...) Ingen av disse andragender fant man anledning til å innvilge».³⁰ Som vi har sett var beløpet som Amundsen og Eitrem søkte om sannsynligvis altfor høyt med tanke på at Forskningsfondets samlede budsjett for humanistiske søknader det året var på 31 600 kr.³¹ Ingen av de 17 søknadene som ble innvilget oversteg 4 000 kr, og de aller fleste lå mellom 1 000 og 2 000 NOK, hvilket er helt forståelig med tanke på det lave beløpet som sto til disposisjon.

VI. Konkluderende tanker

Til tross for at denne søknaden ikke fikk gjennomslag, og til tross for at drømmen om en norsk utgravning i Egypt og Medinet Madi forble urealisert, er dette forsøket på å sikre finansiering av en utgravning i Egypt i 1938 etter vår mening verdt en plass i papyrologiens historie i Norge som et forsøk på å knytte papyrologi til arkeologi, og på å konsolidere Norges posisjon innen begge fagfelt. Initiativet viser Amundsens og Eitrems klare visjon og målrettede forsøk på å utvikle papyrologien i Norge, og på å skrive Norge inn i en pågående internasjonal forskningsdugnad eller jakt på

28. Riksarkivet, RA-S-2907/F/L0029-0042.

29. Riksarkivet, RA-S-2907/A/L0003.

30. Riksarkivet, RA-S-2907/B/L0009. Et år senere, i en oversiktsartikkel i *Samtiden* over papyrenes bidrag til den klassiske forskning, anerkjenner Amundsen avslaget: «Et av de siste lovende feltene i Faijûm hadde nordmenn utsikt til å få grave-konsesjon på ifjor; dessverre var det umulig å skaffe de nødvendige penger til ekspedisjonen». (Amundsen 1940, s. 262)

31. Dette fremkommer av protokollen for styrets første møte d. 24.11.1938.

papyrus i Egypt. Deres ambisjon om å utvikle papyrologien i Norge og berike papyrussamlingen fikk dem til å innse at det var nødvendig og betimelig å ty til arkeologiske undersøkelser, og ikke bare forfølge dette målet via innkjøp på antikvitetsmarkedet. Der hadde papyrushandelen overprisingsproblemer allerede sent på 20-tallet, mens Amundsen deltok i Universitetet i Michigans utgravninger i Karanis. Om de så hadde fått innvilget midlene de søkte om, er det slett ikke sikkert at de to norske papyrologene ville ha klart å realisere sine planer, siden det var først om høsten 1939 at de ville ha kunnet sette i gang, dvs. idet andre verdenskrig brøt ut. Wilhelm Hölscher falt i denne krigen. Uansett viser søknaden, hvis utkast vi har presentert her, at Amundsen og Eitrem var godt informert om den pågående forskningen i Egypt og om fagets nye retninger. Det var sannsynligvis det som fikk dem til å innse hvor nyttig det ville kunne være å satse på arkeologiske undersøkelser som kilde til nye tekster og ny kunnskap om det greske og romerske Egypt. Avslaget de fikk og krigen som kom rett etterpå endret landskapet totalt i Egypt og i verden ellers. Dette var Eitrem og Amundsen fullstendig klar over, slik at når de igjen søker midler med samlingens utvidelse i sikte (søknad til Institutt for sammenlignende kulturforskning i 1946/1947) tyr de igjen til det kjente formatet, å søke midler «til innkjøp av papyrer».³²

davidgri@student.ifikk.uio.no
anastasia.maravela@ifikk.uio.no

Litteraturliste

- Amundsen, L. 1940. «Hvad har Egyptis papyri tilført den klassiske forskning?» *Samtiden*, 51, s. 250–262. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2014071481041_001
- Bresciani, E., og A. Giammarusti. 2015. *I templi di Medinet Madi nel Fayum*. Pisa.

32. Se kopi av søknad i samlingens historiske arkiv: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-560603>. Også denne søknaden fikk avslag «på grunn av den alminnelige økonomiske situasjonen». Svarbrevet fra 12.02.1947, undertegnet av Hans Vogt, bevares i Riksarkivet (Riksarkivet, PA-0424/D/L0020/0008).

- Davoli, P. 1998. *L'archeologia urbana nel Fayyum di età ellenistica e romana*. Napoli.
- Davoli, P. 2015. «Papyri, Archaeology, and Modern History: A Contextual Study of the Beginnings of Papyrology and Egyptology.» *The Bulletin of the American Society of Papyrologists*, 52, s. 87–112.
- Galazzi, C., og L. Lehnus. 2003. *Achille Vogliano cinquant'anni dopo I*. Milano.
- Gardner, I. M. F., og S. N. C. Lieu. 1996. «From Narmouthis (Medinet Madi) to Kellis (Ismant El-Kharab): Manichaean Documents from Roman Egypt.» *The Journal of Roman Studies*, 86, s. 146–169.
- Lougovaya, J. 2015. *Greek Inscriptions in Ptolemaic Narmouthis*. I N. Quenouille (Red.), *Von der Pharaonenzeit bis zur Spätantike: Kulturelle Vielfalt im Fayum. Akten der 5. Internationalen Fayum-Konferenz, 29. Mai bis 1. Juni 2013, Leipzig* (s. 103–121). Wiesbaden.
- Macholz, G. C. 1972. «Hölscher, Gustav.» I *Neue Deutsche Biographie*, 9, s. 334. Berlin. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd116927461.html#ndbcontent>
- Provenzali, A. (red.). 2017. *Milano in Egitto : Gli scavi di Achille Vogliano nel Fayum*. Busto Arsizio.
- Robinson, J. M. 2014. *The Manichaean Codices of Medinet Madi*. Cambridge.
- Vogliano, A. 1936. *Primo rapporto degli scavi condotti dalla missione archeologica d'Egitto della R. Università di Milano nella zona di Madinet Madi (Campagna inverno e primavera 1935-XIII)*. Milano.
- Vogliano, A. 1937. *Secondo rapporto degli scavi condotti dalla missione archeologica d'Egitto della R. Università di Milano nella zona di Madinet Madi (Campagna inverno e primavera 1936-XIV)*. Milano.
- Vogliano, A. 1938a. *Mostra delle antichità rinvenute nelle campagne d'Egitto condotte dalla missione della R. Università di Milano 1934-37 (XII-XV)*. Milano.
- Vogliano, A. 1938b. «Rapporto preliminare della IV° campagna di scavo a Madinet Madi (R. Università di Milano).» *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte*, 38, s. 533–549.
- Vogliano, A. 1939. «Rapporto preliminare della V° campagna di scavo a Madinet Madi R. Università di Milano.» *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte*, 39, s. 687–695.

Vogliano, A. 1942. *Un'impresa archeologica milanese ai margini del deserto libico, illustrata da Achille Vogliano*. Milano.